

ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА В США

Ольга Вадимівна Серета

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри історії держави
і права України та зарубіжних країн Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків)*

На сьогодні в Україні тривають пошуки ефективної моделі правничої освіти. Відповідно до статті 5 проекту Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» № 7147, встановлено стандарт юридичної освіти як необхідний обсяг загальних і спеціальних компетентностей. Серед них – знання основ теорії та філософії права, інші практичні навички. Водночас заслуговує на увагу та обставина, що історію держави і права виключено з переліку фундаментальних правничих дисциплін. За такого підходу постає питання про доцільність викладання окремого навчального курсу з історії держави та права в правничих школах та її альтернативної інтеграції з окремими галузевими дисциплінами. Вирішення цих питань має велике значення як для фахової підготовки правників, так і організації учбового процесу.

В професійній сфері історія держави і права не втрачає своєї актуальності в системі юридичних наук та має широку сферу застосування. По-перше, є визнаною фундаментальною наукою – на її методології засновані дослідження різних галузевих юридичних інститутів, вона надає реального розуміння понятійного апарату юридичних наук та галузей права. По-друге, вона вчить майбутнього правника критично і абстрактно мислити, розуміти людину, суспільні процеси; пізнавати соціальну і правову сутність держави і права; прогнозувати шляхи їх розвитку; виявляти причинно-наслідкові зв'язки між ними. Останній інструментарій особливо корисний для

набуття студентом професійних компетентностей, передбачених Стандартом юридичної освіти. Відтак свідчить про її належність до професійно-орієнтованих самостійних дисциплін.

Однак ці якісні характеристики залишилися поза увагою дискусійного законопроекту, на що вказує обмеження спеціальних теоретичних компетентностей знаннями з основ теорії права та філософії права. Такий підхід обумовлений неповнотою розуміння ролі історії держави і права у вихованні та професійному становленні правника. На відміну від запропонованої моделі, міжнародна спільнота у сфері вищої юридичної освіти визнає історико-правову науку та формує відповідні навчальні курси. Зокрема успішні традиції викладання мають англійська та американська вищі школи, які є світовими лідерами правничої освіти.

Довкола юридичної історії в Сполучених Штатах Америки (далі по тексту – США) та Великої Британії сформувалася система цінностей. В їх основу покладено усвідомлення універсальності та перспективності історико-правових знань для розвитку держава і права. Однак перший історик права Англії, юрист і викладач Фредерік Вільям Мейтленд використовував минуле, щоб показати еволюційну чи теологічну історію. Вчений став засновником сучасної юридичної історії Англії та США. Його послідовники вивчали еволюцію англійського загального права в американській правовій системі. Всі вони сформували критичне осмислення історії права, розкрили її у взаємозв'язку з культурою народу та його характером. Підкреслювали корисність юридичної історії для успішного становлення чинного права. Суддя Голмес красномовно підсумував багато класичних виразів того часу в формулі: «Життя права не було логічним, це був досвід» [1, с. 2]. Таких шанобливих і глибоких думок дуже багато, вони свідчать про юридичну історію як про цінність для майбутнього правника, як цінність на національному рівні.

У XX ст. вивчення юридичної історії в США визнано аксіомою та невід'ємною частиною навчального процесу. В березні 1961 р. Комітет з викладання історії права в навчальних програмах юридичних

шкіл Американського товариства історії права розпочав масштабне опитування юридичних шкіл, щоб з'ясувати характер і ступінь включення історії права в навчальний курс. За сприяння Американської асоціації правників було підготовлено і розповсюджено детальний опитувальник. Мета анкети – з'ясувати наявність (популярність) та зміст програм, що пропонуються в історії права, і як розглядаються історичні передумови в інших курсах юридичних шкіл. Хоча відповідь не потребувала великого дослідження чи підготовки, опитувальник був ретельно розроблений, щоб охопити найважливіші фази навчання історії права. Анкета складалася з коротких, прямих запитань. Більш детальні сфери (щодо змісту курсів) охоплювали загальні питання та вимагали короткого пояснення. Анкетування проводилося серед 115 юридичних шкіл протягом 1961-1962 рр. Оцінці підлягали зміст програм, їх актуальність. Зроблено запити щодо використання книг та матеріалів у викладанні історії права та супровідних курсах. Анкетування отримало наступні результати. З вибраних 113 правових шкіл лише 31 включила в навчальну програму курс «Юридичної (правової) історії». Зміст курсу відрізнявся. У 26 шкіл він належав до спеціальних.

Оригінальними курсами, де використовувалися історико-правові знання, визнано курси: «Introduction to the Legal System»; «Foundation for Law Study»; «Legal Profession», «Legal Process» та «Introduction to Law». Ці орієнтаційні курси були розроблені з метою ознайомити першокурсників з законом і його походженням. У зв'язку з цим, лекції та семінари з цих питань не класифікувалися як суто історичні. Лише 4 школи пропонували спеціальне вивчення історії права. Порівняльна історія права була представлена лише в Університеті права Маямі.

Виявлено дихотомію між англійською юридичною історією та американською правовою історією: в Гарвардському університеті, школі права Університету Св. Луї вони подавалися окремими курсами. У кількох випадках зустрічалися кращі місцеві форми правової історії. У школі права Університету Вашингтона викладається історія права штату Міссурі. Окремі курси локальної історії права притаманні

Техасу і Луїзіани. Такий підхід обумовлений специфікою розвитку права цих штатів. Воно розвивалося поза юрисдикцією загального права.

Як орієнтаційні курси, історію права викладали на першому курсі. У більшості закладів (18) історію права як самостійну дисципліну викладають для студентів третього курсу. Щодо системності викладання, то 22 з 31 школи пропонували курс раз на рік. В свою чергу Гарвард – кожного семестру. Решта опитаних шкіл – курс рідше ніж раз на рік, переважно в чергові роки або в кожному третьому семестрі.

Історія права належить як до обов'язкових, так і вибіркових дисциплін. У її викладанні використовувалися лекції, обговорення в класах, запрошуюються гостьові лектори, поширеним був метод «бесіди і дискусії». В університеті Канзасу студенти готували доповідь на обрану тему і статтю. Студентські презентації поєднано з лекціями.

Юридичні школи починали курс з історії примітивних і ранніх правових систем. Лише один університет зупинявся на детальному вивченні правових систем давніх східних держав. Як правило вони орієнтовані на вивчення англійсько-американського права. Наприклад, в Університеті Гарварду вивчалася історія права Англії. Предметом вивчення є право Англії від завоювання. Особлива увага відведена витокам центральних судів, розробка судової системи, загальне правомочність і форми дій; до історії справедливості, законодавства та його інтерпретації, принцип прецеденту, юридична професія; до розробки закону про нерухомість, договір та правопорушення. Семінари Гарварду покладаються на вивчення впливу на право культурних, економічних та конституційних змін. Ці семінари також пропонуються випускникам. Лише Університет Маямі широко аналізував різні правові системи в контексті порівняльної історії права, підкреслюючи її важливість для випускників. Цей курс розглядав історію загального права та справедливості, судів, розвитку процедури [1].

Сучасне викладання історії права США зберігає традиції викладання та підходи, вдосконалюються форми роботи зі студентами на засадах академічної свободи та авторського підходу лекторів.

Отже, в навчальних закладах США історія права відіграє подвійну роль. З однієї сторони, це – провідник в право для перших курсів, а з іншої – експерт з проблем глобальних державотворчих процесів для старшокурсників. Правова школа Гарварду сьогодні так орієнтує студентів на вивчення юридичної історії. Її методична позиція полягає у ставленні до юридичної історії як дисципліни, що збагачує наше розуміння як минулих суспільств, так і наших власних. Вона дає відповіді як змінюється право; за якими правилами розвивається наш світ? Вивчення історії права відкриває очі на альтернативи, вона вчить порівнювати та оцінювати рішення. Історія відкриває очі на наш різноманітний світ.

Історія держави і права як наука та навчальна дисципліна потрібна сучасній юридичній освіті. Проблема не в доцільності історії держави і права як навчальної дисципліни, а в тому, що вона втратила зв'язок з правовою дійсністю та студентами. Тим самим применшено її виховну і функціональну роль. За таких умов історія держави і права як навчальна дисципліна, перебуває у стані боротьби за студента, конкуруючи з іншими навчальними курсами. На жаль, сьогодні потрібно доводити студенту власну актуальність. Однак з іншої сторони, це чудовий момент, щоб змінити формат. Як змінитися? Як бути цікавим для студента? Це головні питання для науковців-викладачів. Відповіді на них лежать в площині переосмислення власного педагогічного досвіду та міжнародної практики викладання.

Література:

1. Edward D. Re, Legal history courses in American law schools / Режим доступу: <http://www.americanuniversitylawreview.org/pdfs/13/13-1/re.pdf>

Львівський національний університет імені Івана Франка
Юридичний факультет
Кафедра історії держави, права та політико-правових учень

Міжнародна асоціація істориків права

**АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ
ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН
В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ
УКРАЇНИ І ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

**Матеріали
Всеукраїнської наукової конференції**

19 жовтня 2017 р.

м. Львів

Випуск 1

Львів – 2017

*Рекомендовано до друку
Вченою радою юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 19 від 26 грудня 2017 р.*

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Наведені авторами думки і висновки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії.

Редколегія випуску:

Бойко Ігор Йосипович (*голова редколегії*), доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;

Кобилецький Микола Мар'янович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;

Тищик Борис Йосипович, кандидат юридичних наук, професор кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, заслужений юрист України;

Усенко Ігор Борисович, кандидат юридичних наук, професор, завідувач відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права імені В. М. Корецького, заслужений юрист України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки;

Кольбенко Андрій Володимирович (*відповідальний секретар*), кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка

А 43   **Актуальні проблеми викладання історико-правових дисциплін в системі вищої юридичної освіти України і зарубіжних країн** : матеріали Всеукраїнської наук. конф. (м. Львів, 19 жовтня 2017 р.) / І. Й. Бойко (голова редколегії), А. В. Кольбенко (відп. секр.). – Львів, 2017. – Вип. 1. – 156 с.

У збірнику представлено стислий виклад наукових статей та тез повідомлень, які доповідалися на Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми викладання історико-правових дисциплін в системі вищої юридичної освіти України і зарубіжних країн» 19 жовтня 2017 р.

Для науковців, аспірантів, студентів, усіх тих, хто цікавиться історією держави і права.

УДК 340.12:378.0](477+100-87)(06)